

Подунавна из-
лази сваке Не-
дељ у вече, и
кошта за целу
годину 5 фр. ср.
за полу 2 ф. 30
кр., на три ме-
сеца 1 ф. 15 кр.
без поштарине
с поштарин-
омъ 1 ф. више.

Предбројти се
може код сваке
д. к. поште. Изъ
внутрености
држе нека из-
воле у плаће-
нимъ писмама
с поштом на
књижару Госп.
В. Валожића
обратити се.

ПОДУНАВКА

Бр. 30.

У Земљу 27. Јулиа.

1858.

Осмишанъ Маршала.

Изъ балтиморски' породична лѣтописа, одъ Чока.
(Продуженъ.)

5.

Привилегија.

Лондонъ, 7. Децембра 1632

Издодь ми е био по вољи. И за духов-
ногъ највећегъ човека прилеплюе се земља дро-
жда. Не плаче ли и самъ Божій човекъ? Младићъ,
човекъ, старацъ у томе нису различни одъ де-
тета. Они се тако тежко одъ навикнутогъ, зем-
не пријатности одучавају, као дете на сени одъ
материне прси. Забава е најблагодѣтелије сред-
ство. Ја ти е препоручуемъ у подобномъ бола
пуномъ ерданомъ одношењу.

Сады љу ти приповедати, Хари, како самъ
виновника мога живота съ животомъ растаюћегъ
се видю.

Кадъ самъ у Лондонъ приспѣо, онъ е већъ
одъ три недељ болестанъ лежао. Радостъ опетъ
виђена дала му е на ново живостъ. Сви су до-
казивали, да његова болестъ нѣ опасна. Сви су
доктори то потврђивали. И онъ е самъ тако мы-
слио. А и ја самъ за тако држао.

„На немора се на човечій животъ сувше
ослањати!“ рече мой отацъ; „при свој честной
речи наши доктора могао бы едаредъ изненада
поћу одаведе одутовати. И кадъ бы се доцнѣ
збогъ тога ердили, или изъ свои дебелы, обшир-
ны књига доказивали, како то противъ њивое
водъ другѣ не могло быти: мы небы ништа одъ
тога имали. Зато болъ е, да се кућа благовре-
мено уредъ постави. Ты ћешъ, Цециле, све у нај-
болъшъ поредку после мое смрти ваћи, и то
више, него што се надашь. Ја самъ се већъ о
томе побринуо, мой сине, да можешъ спокойный
тренутакъ на земљи уживати, ако бы те побу-
нѣно отечество изгонило, или ако бы ты самъ
своевольнѣ изъ њѣга желю отићи.“

Ове речи быле су ми доста непонятне. Онъ
ми заповеди, да орманъ отворимъ, и изъ едне
ѳоке писмо, кое е онъ означю, донесемъ. То е

био краљевскій документъ, текъ пре краткогъ
времена у пуномъ виду изданъ, коимъ се лорду
Балтиморцу и његовимъ наслѣдницима у Америци
притяжанъ необитаеме, но веома плодне земљна
сѣверу реке Потоммака са знаменитомъ привиле-
гиомъ обезбеђава, да може грађанско и крими-
нално право издати, таксе подићи и земљъ раз-
давати. Његово величество, къ овомъ поклону
изъ любви према распространено христјанскогъ
закона побуђено, тако исто, за себе и наслѣд-
нике свои круне, постарало се, да овимъ новимъ
земљама за њиков време нову таксу несмеду на-
лагати.

Мой отацъ гледао е сумнително смешенъ,
съ коимъ самъ ја документъ поклонѣногъ намъ
краљѣвства сматрао.

„Цециле,“ рече онъ, „ја бы желю, да ты
никада принуђенъ небудешъ, ову привилегию у-
потребити. Али видимъ, да бурни дани по свету
постаю, и што у Француской и Немачкой ври,
и тамо се све грађанскомъ крви боядише, то ће
пре или каснѣ и у Енглеску доћи. Есмо ли ка-
толици, кои нисмо плашљиви, да стару веру на-
ши отчева одбацимо, нисмо ли већъ сада у на-
шемъ собственомъ отечеству измезиани, одагани,
изтиснѣани, гонѣни? Вишина е народа новомъ ве-
ромъ заражена; самъ краљъ нѣ више на престолу
безбѣданъ. Изродиће се крвава борба међу пар-
тајма развогъ миѣнја, веруй ми, и мы Католици
мораћемо той битки подлећи; еръ мы се боримо
са сувше невдианомъ снагомъ и оружјемъ. Мы
смо слабѣи и на брою има насъ мало у Енгле-
ской и Шотланди. На страни наше противне
партае стов све по болъ главе. Она притяжава
ревностъ свою млади постожѣи друштва; мы има-
мо слабостъ они, кои у ладу свое лаворике по-
чиваю. Она партаја проповеда слободу миѣнја;
наша, покорностъ и веру. Она се ослања на мы-
шлѣно вечно право духова; мы говоримо о
старимъ чести достойнимъ употребленима, о пра-
вичностима, кое нашой пркви принадлеже, и кое
су јошъ у старо време прибављене. Ја се боимъ,
да подлегнемо. Не, небы требало рећи, да се
боимъ еръ, ако и подлегнемо, слѣдство е про-
видѣнја. Светъ ће се у нову альяду обући. То

е великий, духовный преображай. У многимъ
стварма протестанти имаю право; али у многимъ,
и немаю. Међутимъ да се већа часть Немач-
ке, Прайске, Польске, Ческе, Шведске, Данске и
самогъ нашегъ отечества реформација наваднупъ
обратида, то нема сумнѣ.“

Тако говораше мой отацъ. То може теби,
Хари, не другѣе, него као важной приаѣрь сду-
жити, као што овај дубокомисленый, искусный,
вишестрано судбиномъ и школомъ изображеный
државникъ садашнѣи общѣи покретъ света сма-
тра. Зато љу ти јошъ неколико његовы израже-
нја саобштити.

„Садашнја, препиркомъ миѣнја изродивша
се зла и забуне, до суровогъ, убиственогъ фа-
натизма узвишена, мораю се непремѣно као слѣд-
ство ученогъ корака Европе и чрезъ то по-
лучене веће просвете народа, сматрати. Морало
се до тога доћи, почемъ су народи у само-
мишленю успѣли. Али вишемъ образованю од-
говараюћа побольшани могла бы безъ ужаса до
тогъ стая доћи. Што су ова наступила, у томе
е кривина кратковидностъ, гордо своевольство и
уважавањъ собствене мудрости одъ стране на-
шегъ духовенства, особито римскогъ двора, и
наши министра и князева. Они нису познавали
духовно стаѣи и потребу свои поданика. Они
су саняли да се човечій родъ, као наслѣдственно
добро може присвоити; само заповести издава-
ти, претити, да се све са страомъ по старомъ
путу управди. Они су се варади у миѣнью наро-
да. Овај е престао махнѣно быти. Наши вели-
каши нису познавали силу миѣнја. Они су про-
тивъ свое вољъ подпомагали побѣду онимъ сред-
ствама, коя су пропасть исте морала проузро-
ковати. Они су радили тако кратковидно, тако
безсмислено и безвремено, као князеви у време
првогъ христјанства, кадъ су ово утаманити хте-
ли. Зато имъ е и была еднака судбина. Ја самъ
увекъ о благимъ правилама савѣта давао. Ништа
нѣ гачно подъ небомъ. Све се развиа къ болъму;
али нашто, куда? То нѣ предчувствовао недианъ
сартный. Епископи, князеви и министри есу сама
безмоћна липа, ако народъ съ њима, или они съ
народомъ нећею ићи. Неиданъ дворъ нѣ стаданъ

еръ онъ се увекъ вишине народа придржава. Густафъ Адолфъ шведскій краль, има више разума, него ико одъ остали државника. Онъ познае свое време. Овай е малый князь на томъ путу, да господарь и овладатель Немачке постане. Нашъ краль изгубио е любовь къ народу, будући е миръ съ Францускомъ заключио, судбину тамошнихъ протестанта необезбѣдивши, и са Шпаниомъ, непобринувши се за судбину свога собственогъ зета Пфалцграха. Краль мысли добро; али е у рукама страшногъ Архиепископа Лауда. Нѣгово разкошно, дворско великолѣпіе, нѣгови своевольни надози, нѣгово одупирањъ противъ сазива парламента доводе нѣга и престоль у найужаснѣю опасность. Опомени се мой речи, Цециле! — Еднаки узроци имали су у свету свагда и еднака слѣдства. Дуго самъ се за краля заузимаю, а самъ озбиљно, али безкористно опоминяю.

„Погрешкомъ наши државника,“ настави лордъ Балтиморацъ, „поставе Европа грабежъ криваве смутнѣ, и населява пусту Америку. Я имамъ найболя извѣстїя о цветаню наши тамошнихъ населбина. За време владаня преѣшнѣгъ краля много хиљада людїи изъ Англеске, Шотландїе, Ирланда, Француске и Немачке тамо се изселило. Изселеня юштъ траю; и данасъ су безбройни люди у намѣреню, у новый светъ одплвити, коима е мрзость вере и гоненѣ додїало. Я самъ збогъ верности къ науци католичке цркве много претрпїо. Оздравимъ ли, оставићу съ тобомъ Англеску, и потражићу съ оне стране Океана на Потовмаку едно приѣжиште. Зато те у редъ постављамъ; ова привилегїя, изъ руке нашега краля, обезбеђава нашой яко гонѣной породици животь, честь и иманѣ, кое е у Европи свакогъ дана опаснѣ.“

6.

Растанакъ.

Но нѣгово опредѣлено приѣжиште не было на обади Потовмака, него у ономъ полю безграничне светске долине, гди ћемо се сви некада састати.

Нѣгова слабость истина очевидно се умножавала, али лекари су е као знакъ починюћегъ оздравленя толковали. Кадъ самъ га едногъ ютра посѣтио, наћемъ га на велико мое чудо изванъ кривета у обичнимъ своимъ ютреннимъ альянама. Наслонѣнъ на два своя служителя ишао е къ прозору. Онъ заповеди, да га на столицу съ наслономъ посаде. Я самъ быо пуиъ узхићеня о овомъ редкомъ оздравленю. Онъ се осмейкиваше добродушно мойої радости, и рече, кадъ смо обоица насамо были: „Прекосутра, Цециле, другчїе ћешъ говорити. Ненадай се више момъ животу. Онъ е прошао. Я већ видимъ, да самъ близу края. Мое чувство каже ми то.“

„Како можете вы то знати?“ упытамъ я: „ваше чувство може преварити, и оно вара васъ.“

Онъ гресаше главомъ; и видїо се као да за едацъ тренутацъ самъ у себи размишлява,

насмея се и рече: „Не, мой сине, оно невара. То не тѣлесно чувство, него извѣстно убеженѣ, безъ да могу рећи, како до тога долазимъ. Унутрашнѣ ми е станѣ ясно, и опетъ немогу рећи, како? Я самъ већ овогъ тренутка у почетку умираю, и при чистїой самъ свести о себи самомъ, него иначе. Никада у животу сва прошлостъ, никада сва садашность не ми яснїя была. Я осећамъ у томе спокойно, могао бы рећи, приятно чувствованѣ. Садъ знамъ изъ изкуства, што ми е досадъ непонятно было, да умираю свой смртный часъ точно предвиди. Тѣлесне свезе опадаю една за другою; душа поставе слободнїя. Она е већа и дивнїя, него што самъ я икада знаю.“

Докъ е лордъ Балтиморацъ тако говорїо, мысли самъ да накову суштество изъ другогъ света слушаю. Я клонемъ плачући къ нѣговимъ ногама. Онъ мету руке на мою главу и благослови ме. „Буди самою себи веранъ, мой драгїй Цециле!“ рече онъ, „радъ на убеженю, на дужности и праву, а не на обштемъ понятїю о чести. Ко смирено живити уме, тай е већъ пола умрѣо, и заиста смръ е побѣдо. За злато, честь, славу, моћ и друге маленкости, кое страсти свїю смртни ласкаю, нема онъ нитя бриге нитя радости. Добродѣтели, благодѣтели, правични и истинити есу скупа найвише добро. Съ Богомъ, мой прїятелю. Богъ е съ тобомъ, ако ты съ нымъ будешъ. Съ Богомъ, мой сине, само за еданъ тренутацъ; мы остаемо опетъ неразлучени. Съ Богомъ, Цециле; садъ иди. Неузмиривай ме више никаквимъ питанѣмъ. Я ћу лећи, и никадъ више изъ кривета устати нећу. Я желимъ самъ собомъ быти, и растанакъ съ моимъ тѣломъ очекивати. Нїедногъ лѣкаря више. Само ће ми се оно дати, што будемъ я самъ захтевао.“

Я полюбимъ нѣгове отеческе руке. Морао самъ устати, и оставити га. То е быо нѣговъ растанакъ. Доиста не више ни съ кимъ говорїо, изузимаюћи, кадъ бы што захтевао. — Трећегъ дана увече после оногъ растанка будемъ я, на нѣгову заповѣсть, позванъ. Я стоя предъ нѣговимъ криветомъ. Видїо се, да ме добро познае. „Погледай ме!“ рече неколико пута, као да ми е хтео показати, како е сладка смръ. — Затимъ после дугогъ ћутаня проговори опетъ: „Скоро, скоро!“ Шга е онъ мислио не се могло опредѣлити. Будући е онъ имао намѣру да самъ собомъ за смрти мотри и прислушкую, мысли самъ, да онъ осећа, да е већъ свршено. Онъ се осмене потомъ, и рече тихимъ гласомъ: „Дакле то е смръ? иначе ништа?“ Чинило се, да ће юштъ говорити. Я се надъ нымъ наслонимъ. Онъ отвори очи и рече сасвимъ тихо: „Миръ, миръ!“ И у истомъ тренутку испусти духъ.

Я самъ та ово по свой прилици мала обстоятелства приповедїо, Хари; али мени се чинне, да су одъ веће важности. Ко се може любопытливие неучтивости сасвимъ отрести, тай зна, каква е смръ, кадъ юй на прагу већности црна альяна спадне.

Да е лордъ Балтиморацъ време свога растанка са светомъ на више дана пре дознаю, нема сумнѣ. Нѣму подобни были су и многи други, кои су умрли. Види се, да душа, кадъ се одъ чувственогъ орудїя тѣла полагаю натрагъ повуче, скупи уедно су свою чудновату силу, принадлежи сама себи више, него иначе, кадъ е са тѣлеснимъ животомъ у тесной свези, нымъ уваћена и задржана была, на чувства, да бы могла ићи, мора се, као на штаки ослањати.

Хтео бы умираю людїи враћанѣмъ душе у преѣшнѣ станѣ, т. е. у свое единство и самостоятелство назвати, а напротивъ рађаюће се правимъ одлученѣмъ душе одъ гдѣкои други, природны сила именовати, съ коима се она найвнутренїе слива, да бы, посредствомъ ови, дѣлательно на одну часть тѣлесногъ света дѣйствовала. У неразвѣномъ детету она е сасвимъ уютонуда у дубльину и владаюћу моћ земны сила, и одъ нѣи прогутана. Што се више тѣлесне силе скупляю, тимъ е она сама дѣлательнїя; и она поставе справъ споляшнѣгъ света, съ коимъ е смръ орудїя, истина у овомъ найнемоћнїя, али онда и наймоћнїя надъ собомъ.

Кадъ у дубокой старости гдѣкои старци дечомъ постану, нѣова душа збогъ тога не мањомъ постала, него они су они исти, кои су и иначе были, далъ о нима мы незнаю. Душа не више надъ изумрлимъ живцима моћна, посредствомъ кои се она у своїой снїности прежа споляшнѣмъ свету огледа. Найниже између човечїи сила, кое се кодъ детета по силе развїваю, остаю напоследку снажнїя. Сасвимъ проста, земна сила растѣнїя остае юштъ у мртвомъ тѣлу, когта коса на глави и брада у гробу юштъ расту. — Кодъ тако названи безумни людїи она е као кодъ детиски изгледаюћи старца. Мы далъ о нима незнаю, будући нѣова душа у орудїяма, средствомъ кои се споляшнѣмъ свету являла, забуну и сметню налази. Тако се узнемирена и забунѣна явля, докъ врло правнїя и самосветна nebude. Она е подобна каквомъ изредномъ харфенисту, кои, кадъ на одной харфи, кое су жїце удешене, найкраснїи комадъ свира, нама дае само безчувственность слушати. Мы ћемо наћи у нѣговомъ свираню онда чувство за насъ, ако онъ прстима текъ и манѣ удешене жїце додїра. Отуда бьва, да безумни у многимъ стварма врло паметно суде, за време докъ бунцаю, чимъ се дажнозвечећомъ, душевномъ жїцомъ изясне.

И тако немой ми примити за зло, Хари, може-быти има више или манѣ таковы безумны людїи, изузимаюћи наймудрїе и природне люде, у варварскимъ или цивилизиранимъ земляма. Нѣове душе изреднїе орудїе више или манѣ несаглашава се са тѣлесномъ неумѣренности и разкошносћу, часть са страстима, часть са зломъ навикомъ, часть съ воспитанѣмъ овде или онде. Нису ли изъ основа све предрасуде, сва основоположенїя страсти, или самогъ незнаня едно безумїе? — Нема ли людїи, кои крађу срамномъ називаю, а овамо немогу себе надвладати, да некраду? Нема ли разумны людїи, кои се састолобїя гну-

шаю, а овамо опетъ му се отдаю, и непаметно раде? Они су у тренутку безуміемъ обузети, као пиянствомъ, и проклину потома свое дѣло, као што су га пређе проклинали.

И данашњи религиозни ратови у Немачкој и Француској, и гоненя кодъ насъ нису ништа друго него безуміе. Люди раде управо противно свакомъ разуму, противно свакој науци Христовој, и уображаваю себи, да су врло намегнѣ, врло христіјански. Безъ сумњѣ су они у себи правични; али кадъ се јавно исповедаю, само противорѣчје и безсмисленостъ. Я имъ опраштамъ; они незнаю, шта раде веди: милый пріятель Хораций.

И тако опрости ми, што се по момъ жалостномъ навичаю у писаню и шали упуштамъ, да съ тобомъ о онимъ стварма говоримъ, у коима се добро неразумемъ; равнимъ начиномъ и я теби опраштамъ, што ме одъ четири неделѣ већ о ничему неизвѣштавамъ. Еси ли и штъ у Неаполю, мой Хари, или у Риму? Говори! опиши ми твою собу, твой изгледъ на прозору, твоє нове познанике, да бы средствомъ тебе видію, шта ты гледашь, и сасвимъ у теби живити могао.

7.

Посѣта на ново лето.

Лондонъ, у Январу 1633.

Я сеѣа другогъ дананове године усамлѣнъ у соби. Кадъ буде ми еданъ странацъ приявлѣнъ. Врата се отворе. Пророкъ Езекиль уѣе унутра. Ово появленѣ произвело е у мени чудновато уисчатленѣ. Я писамъ башъ неданпутъ на нѣга помыслию, одкако самъ у Лондону. Мога отца болестъ и смртъ, затимъ тереть различиты послова отргле су ми мысли о свему прошломъ, само не о теби, мой Хари.

Прва речъ старца была е: „Милостивый Господине, Богъ е дао, Богъ е узео; буди хвала имени Господиѣмъ! Придржавашъ ли се јоштъ тврдо твоє смирености? Да како. Нека те благослови Богъ па онда умри.“ — Я га загрлѣмъ. Онъ продужи даѣ, да редкимъ, и валянимъ умешаемъ библически речѣи о смрти мога отца говори. Меѣутимъ човекъ е имао велике идее. Онъ ме не хтео тѣшити; онъ ме е хтео подиѣи. Мы смо се изгубили у чувствителномъ говору о земномъ и већномъ быѣу.

Нѣгова посѣта была е само дѣло благодарности. „Вы сте,“ рече онъ, „вашъ животъ за мой опасности подвргли. Богъ не вамъ вратити. Я самъ веома сиромѣ. Али и я, и Марія, подвргли бы за васъ нашъ животъ опасности и жертвовали. Мы неможемо вама ни найманю радость за ваше дѣло причинити. Богъ е вама дао, што потребуєте, а наиболѣ: едно срдце пуно доброте. Нека бы ваше очи осветлио, да бы правый путь живота познали, и изъ мрака старогъ заблудѣния на ютреню светлостъ чисте вере ступили.“

„Господинъ Офалинъ,“ реко я, „не мыслиш ли, да я могу у мојој цркви тако правичанъ бити предъ Богомъ, као вы у вашој?“

„Како може човекъ правичанъ бити предъ нѣмъ?“ одговори онъ. „Погледай. месецъ несія јоштъ чисто, и звезде су нечисте предъ нѣговимъ очима: Колико е мањи човекъ, првъ, и човечій синъ, нравъ?“

Тако управљаше говоръ на еданъ предметъ, кои се видію, да му на срдцу яко лежи, сирѣчь на покушенѣ, мене обрлатити, и, као што онъ називаше, одъ идолопоклонства Папе къ сіонскомъ двору Цуританаца приволети. Узалудъ самъ се трудію овой струци говора другій правацъ дати. Увекъ се повраћао на истый. Само срдачностъ, съ коіомъ говораше, и любовь, коя къ мени управљѣна быаше, помирила ме е съ овимъ неупутнимъ захтеванѣмъ. Онъ говораше, да се како онъ, тако и Марія, непрестано даню и ноѣу за спасенѣ мое душе Богу моле. Ко бы се могао на добросрдачностъ лютити?

При разстанку обеѣамъ се, да ѣу га посѣтити. Онъ ми притисну руку, и рече. „Покоравай се закону, усади нѣгове речи у твоє срце. Обратишъ ли се къ Свемогуѣему, у место землѣ имаѣнешъ злата, и место стѣне златне потоке, и Свемогуѣій ѣе твоє злато бити, а сребро ѣе ти се умножити.“

Съ овимъ речма остави ме.

Мени се недопада у друштву таковы чудноваты людѣи, съ коима се неможе говорити, па макаръ се и немешао у нѣово бунцаѣ, или иѣи увредію и противникъ быо. Али съ овимъ Езекиломъ дає се живити. Никакво противорѣчје невреѣа га; шта више, онъ постає чрезто блажїи, нѣжнїи, болїи и стрпеливи. Нѣгово е лице честидостойно, и веома умилно; нѣговъ гласъ притяжава нешто величествено, и опетъ за срдце прїемљиво. Онъ притяжава движенѣ тѣла и величественостъ каквогъ стародревногъ пророка, и човеколюбиво существо Іована, ученика Христовогъ.

Већ слѣдуюѣегъ дана, кои самъ изплати теретне учтивости посветію, по обеѣаню посѣтію самъ га. Онъ не быо кодъ куѣе. Я се прїявимъ господични Марїи. Она ме прими.

Крозъ еданъ редъ сїяны, не богато али веома укусно меблїраны соба будемъ доведенъ у нѣнъ кабинетъ. Она ми изъ истогъ изиѣе на сусреть. Едва самъ е познао. Она ми е остала у памяти само у одѣлу рибарке. — Овакавъ нѣжанъ, благороданъ ликъ никадъ нисамъ видію у момъ животу. Нѣно изредно лице пробїаю е лакїй руменъ изненадногъ упрепашѣния. Та жива Рафаилова Цецилія! Я самъ быо скоро у недоумнїю, да іої се приближимъ. Али она ме съ тихомъ изкрености одведе до оцакїя и одпоче наново говоръ, кои ме е изреднимъ примѣчанїяма изненадно упрепастїю; садъ знацима различитогъ знаня, како се редко нѣой подобно кодъ наши Британкиня налази, садъ побудителнимъ знацима правогъ детинскогъ незнаня и невиности, я незнамъ, како бы се назвати требало; садъ собственимъ представляяма, кои се она, кодъ мои противорѣчїа, могао бы реѣи, упорно придржаваше. — Довольно, она зацело не никаква измеѣу наши обичны лепотица, нити по споляш-

ности нити по унутрашнѣости. Могло бы се реѣи, да бы была обчараваѣа, кадъ бы речъ, по кварену, и само основу ове означила, шта бы она была. Я бы е смео, кодъ свою нѣны изкреностїи, тайнепуномъ женскимомъ назвати. Ертъ што она говори, было прїятельски или безазлено, дає се нешто разнородно у нѣномъ духу предчувствовати, дає чувствованя, као сунце зраке, кои часъ по часъ непознату, дражеѣу полянѣу магломъ опасану, обасипаю. Све више и више труде се, да е изпытаю, я незнамъ, да ли изъ любопитства или дивленя.

Я ѣу ти више и више о нѣой являти. Ертъ господинъ Офалинъ, кои е одма затимъ дошао, позвао ме, да га кадгодъ оѣу посѣтїямъ. Наравно, онъ ме е зато молио. Я примѣчавамъ добро, да е нѣгова ревностъ обраѣаня у забави. Слабостъ мора свако честидостойномъ старцу опростити. „Вы сте ме,“ рече онъ, „јоштъ на две или три године у земный животъ повратили, може бити Богъ ми е то даровао, те сте се вы дрзнули за то вечномъ животу принети.“

У томъ приближи се къ прозору, тргне едну првену завѣсу са едногъ великогъ узъ дуваръ наслонѣногъ портрета. Она се тргну, као да бы хтела препречити, и окрену брзе лице одъ мене, да бы руменидо прикрила, кое самъ я већ примѣтію.

То е быо еданъ образъ нѣномъ рукомъ начертанъ, но јоштъ недокршенъ; пустый предѣлъ на мору, гди самъ се преко полумртво на песку лежеѣегъ Офалина пригнуо, добро самъ познао; Марія, поредъ тога на колена клечеѣи са склопљенимъ рукама къ небу гледаше. Нѣнъ дражестный стасъ; нѣно благородно лице добро е погоѣено. Шта мора девойчица осѣбати, кадъ такоу лешогу начертати зна? Али опетъ никаква трага одъ сузте на нѣой. Како? да ли е могла ову прикрити? И черте Офалина, како безмоѣанъ онде лежи, подиуно одговараю. Али она рече, да е ликъ свога деда начертала, кадъ е онъ, по свомъ обичаю, после подне спавао. Бура у летеѣимъ альпинама, коси, поединимъ травнимъ влаговима, облацима истоветно се огледаше. Еданъ духовный ликъ, више одъ светлости и воздуха, него тѣла, летеѣи у свѣтлотавнимъ воздуха, лебдеѣи надъ фигуромъ, коя мени принадлежаше, чїю главу едномъ рукомъ додираюѣи, другомъ горе показиваюѣи, сачинява у целоме нешто чудновато.

Я упытамъ за ово небеснопоявленѣ.

„Нашъ хранитель!“ рече господична Марїя.

„Погледай, онъ е своимъ ангелима заповедїю надъ тобомъ, да те хране на свима твоимъ путовима!“ рече Офалинъ са величествено узвикнутимъ пророческимъ гласомъ

Я самъ примѣтію, да надземна существа, вешто представлѣна, јоштъ никако нису ми се допала. „Она забуною,“ реко я, „обману, будуѣи разуму и изкуству неодогавамъ; и незадоволяваю фантазію, на очїю заповестъ овде стоє, будуѣи она, као етерска створеня, врло земно изгледаю. Господична Марїя была е сама правый

аѿшео хранитель; онъ е изъ облака учинио странца излшнимъ.“

„Како то, милостивый господине?“ протепана она погледавши ме са пробияючимъ, чудноватимъ погледомъ.

Я самъ пробао, да се болъ изяснимъ. Скупно самъ сва опоминяна изъ Француске и Италије, да бы мовъ предложеніе представіо, и доказало тежкофу представлениа надземны створениа изъ наибольши христіянски слика, кое насъ скоро никадъ незадоволявао.

Она е уфутала на све; само изражаю „фантастична створениа“ ніе хтела о хранителѣма по све вредность дати. „Съ равнимъ правомъ могли бы вы све на овомъ образе фантастичнимъ створенѣмъ назвати!“ рече она.

„Мы доиста существуемо, и можемо се съ чувствама опипати. Али како знамо о хранителѣма, кое нисмо видели!“ реко я.

„Како знамо о Богу, кога нисмо никадъ видели?“ одговори на то она. Господинъ Офалинъ подигне очи къ небу.

Я одговоримъ: „Одкровениа и природа доказую о нѣму.“

„Одкровенѣ и природа, заръ маѣ доказую о духовима?“ упята господична Марія. „Нисте ли се, милостивый господине, тврдо уверили, да у нѣма, као у другимъ смртнимъ, духовно существо обитава, па ако и нисте духа окомъ и рукомъ додирнули?“

Я іой примѣтимъ, да се людски духови свесчу изясняваю, и еданъ другомъ, средствомъ чувствителногъ света собственогъ тѣла, као некимъ орудіемъ, на знанѣ дае. „А можемо ли то и о хранителѣма потврдити? Гди говоре одкровенѣ, природа и разумъ о овима?“

Тада прекине ми говоръ господинъ Офалинъ съ едномъ целомъ времомъ библическогъ текста, коя ме, почемъ се одкровениа тичало, на понизно ѣтанѣ принудила. Да бы мой поражаѣ довршили, придружи се лепа унука нѣму, и управи на мене едно хитро питањъ за другимъ. На пр. „Да ли я мыслимъ, да Богъ осимъ човечегъ духа ніе никакво више существо измежу себе и смртни саздао? Да ли я мыслимъ, да е безковачный ланацъ природе измежу найвышегъ существа и најнижегъ на еданпуть кодъ човека прекинуть, и да никаквогъ постепеногъ узвишениа одъ човека до престола савршенства нема? Да ли е вѣроятно, да е то разумъ могао бити?“

Безъ сумнѣ морао самъ се метафизики одушевляѣне девойке дивити. Морао самъ іой могућность, наравно вероятностъ нѣны духова признать: само нисамъ хтео сасвимъ срамно мой поражаѣ свршити, и наставимъ на то: „Кадъ бы ова створениа существовала, мы небы знали ништа о нѣма. Наши хранители нису никадъ тако услужни, да у свако време могу бити дѣлатели. Али ако бы были дѣлатели, онда небы могао слободу човечіе годъ много хвалити и преузнасити. Ако немаю они уплива непосредственно на човечію волю и нѣнъ правацъ, него само на обкружаваюћа насъ обстоятелства, коя су за насъ најбола, то я не-

знамъ, зашто Богъ непрестано чудеса мора чинити, да насъ опомене, руководи, ободри!“

„Зашто?“ рече господична Марія. „Я мыслимъ зато, еръ з насъ люде све е чудо, што Богъ чини. Или понямо ли то? Неопоминѣ ли, неруководи ли, неободрава ли природнимъ явленіямъ, родительма, учительма, сродницима и несродницима? Зашто небы вышимъ нама сроднимъ существомъ? Ели дѣло овога чудноватіе, него дѣло природны явленіа, родителя, сродника и несродника? Я едва веруемъ.“

То е одриликъ изговорила; но я нисамъ добро сватио. Зато ми е тешко было, отвѣтъ или одговоръ дати. Я самъ се задоволио съ еднимъ прекимъ питањемъ, кое ми е изненада на память пало, и съ коимъ самъ, не другчіе, него трагъ прикрити мысліо: Есте ли већъ одкровениа вашегъ хранителя имали?

Съ честнимъ погледомъ рече она „По некій путь, као што мыслимъ.“

При овимъ речма примѣтимъ, да е нешто узбуђена; еръ брзо затимъ настави: „Милостивый Господине, я мыслимъ, да ме добро разумете! Да ніе было едного страногъ духа, кои е на мой подѣйствовао: то бы мой свойственный морао вышій бити, него што я знамъ. О томе несумнямъ, будући нисамъ я другчія, него други, и други немаю такове выше силе.“

Я іоштъ нисамъ знао, шта ѣу съ нѣнимъ говоромъ чинити. Зато, да бы е принудіо, болъ да ми разясни, реко само: „На примѣръ, любезна господична?“

Онда нѣнъ дедъ высокимъ гласомъ рече: „На примѣръ, Марія е васъ упознала, пре него што смо васъ видели, милостивый господине. На путу у Кале, кадъ смо у Амјансу после подне одпочивали, седела е Марія сама у крчи на прозору. Затимъ уѣмъ я опетъ у собу, она ми страшливо похити на сусретъ, и рече: Мы идемо великой опасности на сусретъ. Али Богъ е съ нама; мы нетреба да се боимъ. Мы ѣмо лежати на морскомъ брегу. Богъ ѣе послати свога ангела. Онъ ѣе произвести едного помоћника. Тако е рекла Марія, и записала е, милостивый господине, вашъ ликъ, ваше године, а тако и бою ваше косе. Кадъ самъ васъ потомъ видіо у рибарской колеби, были сте онаѣ истый, кога ми е Марія у Амјансу описада.“

Кадъ е Дуи-Офалинъ то изговорио, нисамъ се усудіо противоречити. Я самъ признао, да самъ мало надъ горизонтомъ мой изкуства и знания напољъ изступіо, и препоручила ме милость Маріина приятельскогъ хранителя. „Мени,“ продужимъ я смешеѣи се на то, „ніе никадъ такова среѣна у део пала. Али я мыслимъ, лепа господична, ангели се радо съ ангелима играю, зато они немаю са многъ ништа обичнога.“

Оваѣ одговоръ побудіо е у нѣой тиху недопадливость. Она наданпуть прекину, и управи говоръ са нѣоме свойстеномъ особености на другій предметъ.

Управо самъ ти съ намѣромъ, Хари, то обстоятельно приповедіо. Шта [ты] управо мыслишъ о томе? Никада іоштъ, кажемъ ти, нисамъ тако

младу девойку а тако зредогъ разума, тако многогъ обозрениа, тако великогъ духа и тако редкогъ ображеніа видіо. Ты бы морао но видити, саму но саслушати, да бы са многъ мовъ удивленѣ поделио. Никада небу ову посѣту новогъ лета заборавети; но увекъ ѣу се сбывшимъ се позивомъ ползовати, како бы старогъ пророка и лепу духовиѣнницу изближе упознао.

(Продуженѣ слѣдуе).

Грчки царъ и Турци войште на Србе.

(Свршетакъ.)

Но Милошъ га опрости зеленка,
Те за бритке саблѣ прихватише,
Съ ногу мейданъ діеле юнаци. 740
Стои цика оштріехъ сабаля,
Єдна другу срета и одбѣя.
Оба вѣшта а добро оружѣ,
Погоне се дуго по мейдану,
Те се збия Милошъ расрдіо, 745
Видѣѣ брата Бановиѣ Страхиу,
Гѣе съ Турчиномъ довршіо давно,
Придодаде снаге, што имаде,
Єднимъ махомъ и еднимъ ударцемъ
Изби Грку саблю изъ деснице, 750
И по врату ошину га страшно,
Све му вратне жиле пресѣкао,
Грдна рана ніе одъ пребола,
Пале Грче и испусти душу. 755
Нешѣ Милошъ одваяти главе,
Текъ му узе свѣтло оружѣ
Радъ спомена себи одъ мегдана.
То гледаше войске обадвѣе,
Пакъ цареви таки знака даю, 760
Да с' ударе, и да се пресуди,
Чи ли ѣе остати старія.
Милый Боже, да чудна сехира!
Што видѣти и гледати бѣше,
Када войска юриши на войску,
Добри конѣи полѣмъ потекоше, 765
Рекао бы, да се земля миче,
И тонуче подъ ногама силнимъ,
Колико се потреса и стреса;
А планина висока Кестена
Сурваѣе се, река б', у долине. 770
Колико се драма предъ очима,
Погоне се и сіеку войске.
Срби знаду, да свакоме валя,
Три посѣѣни своѣ душмана,
Ако мисле мейданѣ одржати 775
И съ образомъ дому доѣи своѣ.
Носише се войске по мейдану,
Лѣти бѣше, о Ивану-дану,
А већъ подне показало сунце.
Давно б' Грци были побѣгнули, 780
Да имъ ніе стида одъ Турака;
И Турци бы плеѣа окренули,
Ал' се стида Грка и ябане,
И бое се султана своѣга,
Коп собомъ боемъ управляше. 785
А кадъ виде силанъ царъ Стѣпане,

Да се нѣ было преварио,
И Грцима исто и Турцима
Преко поле да нестаде войска,
Онда пусти одморне юнаке, 790
А предъ њима и самъ главоѣ поје
Съ юнацима своимъ войводама,
Ударише чили на сустале.
Учинише русвай одъ Турака
И одъ Грка њинихъ прїятеля; 795
Преседе имъ гостовинѣ грдио,
Е ихъ нађе погибао грдна,
Што се никадъ ни надали нису,
Те одъ муке рукомъ побѣгоше.
За њима се Срби нахлопили. 800
Тѣраше ихъ докъ имъ воля бѣше.
Султанъ Осмо оде безъ обзира
Провлинуѣи Грчко братимлѣнѣ.
Чуданъ шиѣаръ Срби задобили
У логору и на разбоишту, 805
Осимъ свега тридесетъ тисуѣа
Бедевїа и добрихъ хатова;
Задобише и славу и хвалу.
Те се прича и данасъ споминѣ,
Ако Богъ да, хоѣе довиѣка. 810
Живимъ пѣсма и лїсно здравлѣ,
А мртвиѣмъ у раю населѣ.

Шахъ-Гебалъ и Данишмендъ.

3. Почетакъ владаня Шахъ-Гебала.

Изъ два преѣшаня предсловія видиѣе мои сладки читаоци и господари и госпе (разумѣмъ оне, кои ове листовѣ читали буду), да е намѣра списательства, да они знаду кое было тай Шахъ-Гебалъ, и да имъ каже да треба и ово прочитати, што е онъ написао, макаръ више ништа не читали.

Садъ ѣмо поѣи далъ, и явити, шта е Шахъ-Гебалъ радио, кадъ е после смрти отца свога дошао на престолъ пространогъ и силногъ источноиндїйскогъ царства. Шахъ-Гебалъ, кажу намъ старе кнїиже, было е и зао и добаръ. Ёли онъ башъ такавъ было, мы неможемо знати, а нити зна и онай, кои е ове старе кнїиже написао. Е, одкудъ вы знате, да онъ незна, виѣе еданъ прїанъ.

А како не бы знао, кадъ онъ самъ каже. Онъ вели у своимъ кнїигама овако: Шахъ-Гебалъ, еданъ по добромъ и зломъ говору познатый султанъ; дакле кадъ онъ каже „по говору“ нїе а' то явный знакъ, да онъ непише како е самъ дознао и познао, него како е одъ другихъ чуо.

Е па заръ то тако може быти, да се о едномъ човеку, а особито султану, онако напише како се само чуе, пита некїй прїанъ. — Мы то вамъ, драгїй прїанъ, башъ за цѣло казати незнамо, како е онда было, али кадъ бы, и ако бы, и могли, и смели са данашнѣгъ обыѣая, на оно доба заключити, рекли бы да може быти! — Ёръ данасъ знамо да толике силе кое оде, кое новине говоре и фале кога, и како хоѣеду, а друге опетъ шараю и хуле, брбляю и пишу опетъ како и шта хоѣеду, па кадъ е сада тако, вальда е и

онда што овако могло быти, и тежко да нїе и было.

Дакле, овай нашъ Шахъ-Гебалъ могао е быти и добаръ и злочестъ. Но у почетку њгове владе, — а онъ е почео владати одъ прилике свое 18. године, — было е онъ са свимъ ваянѣ. Онъ е изъ руку свога учителя узетъ, и уздигнутъ на престолъ. Онъ е дакле чистъ, невинъ, пунъ любви къ добру, и са жаркомъ тежнѣомъ да усреѣи свой народъ, почео владати.

Врло лепо, и тай е народъ башъ могао быти, а и было е среѣанъ; еръ коимъ народомъ влада тако правичанъ царъ, тай народъ, а особливо гди се владало као у источнои Индиї безъ сваке конституцие, морао е среѣанъ быти. Нїе башъ тако! А зашто нїе? кажу намъ старе наше кнїиже, да Шахъ-Гебалъ нїе имао врстногъ Итимадумета, или што кажу на другомъ мѣсту великогъ везира, па што е годъ онъ заповѣдао, овай е то другїе издавао, те су тако сви послови ишли по њговои воли. А воля њгова нїе башъ найчистїа была, кое е онъ и самъ знао; а други су то дознали одтуда, што бы онъ много пута у дружеству се замислю, па бы онда уздануо. Кадъ ко забринуть уздане, кажу да мора имати њѣку тегобу на ерду. За тегобу Итимадулета индїйскогъ знали су сви, кои су съ њимъ у приликама бывали, да е изтицала изъ зле совѣсти.

Или е то њгово често уздисанѣ, или и другїй ко, кои е знао њѣга обиѣи, и Шаху-Гебалу подъ кожу се звуѣи, дао повода, незна се, но то се зна, да е Шахъ-Гебалъ на послове свога Итимадулета будно око имао, и кадъ се о њговомъ неважалству увѣри, а онъ га протера, и на њгово мѣсто постави свогъ учителя и прїятеля философа Данишменда Итимадулетомъ.

4. Данишмендъ Итимадулетъ. Разговоръ Шаха-Гебала са новымъ Итимадулетомъ.

Данишмендъ, као човекъ философъ, одрицао е дуго примитисе Итимадулетства; онъ е наводїю, да онъ као философъ имао е посла само са идеама, а съ людма врло мало, или управо нимало. Онъ е казао свомъ султану, да ѣе по тому, што люде, као што су на землїи, врло мало познае, тежко моѣи држави и њму користити. Али султанъ навали на њѣга, и онъ се Итимадулетства прїими.

Кадъ се све испуни што е требало, да се зна да е Данишмендъ Итимадулетъ, и кадъ е новїй великїй везиръ у ово свое ново званїе уведенъ было, дозове га султанъ Шахъ-Гебалъ предъ себе у свой кабинетъ. Кадъ Данишмендъ предъ султана у њговъ кабинетъ уѣе, сѣдио е султанъ на миндерлуку, наслонѣнъ на десну руку, и чмъ новїй Итимадулетъ у собу уѣе, насмее се онъ на свога Итимадулета, па му проговори: „Но, прїятелю Данишменде, ты си садъ Итимадулетъ, садъ треба као правїй Итимадулетъ и да радїшъ.“ —

„Али господару, проговори Данишмендъ, я

самъ теби казао, да я люде слабо познаемъ, а кадъ їй слабо познаемъ, како ѣу я као Итимадулетъ радїти, да задовољимъ и тебе и њїи.

„Ами, рекѣе султанъ, ты си мени, докъ си ме учио, много говорїю о дужностима добрихъ султана, и о дужностима подайника спрама своихъ султанскихъ господара, садъ чини тако, па ѣе добро быти. Само немой, прїятелю Данишменде, да забораишъ, те да оно поправишъ, што е мой преѣшанїй Итимадулетъ искварїю.“

„Е, господару, треба да ми кажешъ одъ прилике шта е то, што е онъ искварїю, еръ да я могу старо поправити, треба да знамъ шта му фали, па да га исправимъ, и да дотерамъ тако, како вая да е.“

„Прїятелю Данишменде, рекне султанъ, я башъ теби немогу све казати, и свакїй будакъ претрести, да наѣмъ гди су зла, коя е онай человекъ починїю. Но у главномъ кажемъ ти ово, прво и прво гледай те одлакшай народу, промени и исправи чиновнике, кои су лени и неправедни, поправи цамїе и пагоде, и, ово ти найвеѣма препоручемъ, гледай те дотерай у редъ те мутаве факире и дервише. Одъ прилике, я ти ово препоручемъ, што самъ дознао, да е онай мой преѣшанїй Итимадулетъ много новаца себи стекао, што е намештао у службе люде, кои за службе нису были, и што е много факирима, и дервишима, и календерима гледао крозь прсте. Зашто е онъ то чинїю, башъ са свимъ добро и извѣстно знати немогу, али, као што самъ начути могао, было е онъ само за себе, па или изъ атара ком' годъ одъ своихъ прїятеля, или за добре бакшише трпао е онъ немилиѣе, смутливѣе, и денѣштине у мое службе, кои су после све узбурлали, и мени сила и сила штете направили. Кадъ самъ пре две године по вилаету путовао, нашао самъ свашта, найболъ провинцие были су или пусте, или задивлячene, и самъ Лакхоръ изгледао е жалостно. Зато, прїятелю Данишменде, ты си мой человекъ, ты се Бrame боишъ, ты люде, и покрай свїю њїовихъ погрѣшака, любишъ, гледай што болъ можешъ, те поправи, и доведи у редъ, да и мени и Брама угодишъ, па да те тако и онъ благослови, и я на мое груди притиснемъ, и да те светъ съ поносомъ споминѣ.

5. Мисли Данишмендове.

Владати есть велика вештина, или као што обычно кажемо майсторїя, свака пакъ майсторїя мора се учити, у онои школи, коя е за то начинїна. Ёли то и нашъ философскїй Итимадулетъ знао, неможемо сигурно казати, но ако се съ едногъ на друго заключити може, можемо реѣи да нїе знао, а то погаѣамо изъ самыхъ готовыхъ мислїй; еръ кадъ е онъ, чувши одъ султана њгову волю, у свою собу ушао, скине свою Итимадулетску чадму, протре очи па наслонивши чело на леву руку, а десномъ е шарао по асталу, овако е премишлявао: Воля е султанова да я одлакшамъ народу! Хмъ, я самъ држао, да ѣе то быти тежко и претежко владати, али, кадъ е те

WWW.UNILIB.RS
тако, да ја као Итимадулетъ најпре сазнамъ шта хоће султанъ, па онда да радимъ, то ја видимъ, да е владати у полакъ, и у три четвртине лакше, него што самъ ја мислио. Али, може бити, да султанъ чрезъ ово „одлакшати народу“ разумѣва, да ја учинимъ, да народъ буде задоволянъ, па тако да буде и срећанъ; еръ тврдъ е основъ тай, да се у задоволству срећа налази. Бадава е свакомъ ономъ изгледати на срећу, кои са онымъ полагаемъ не задоволянъ, у кои га е промисао праведногъ Бrame, кои се са Вышшюмъ договора, метуо. И, ако е тако, то ништа лакше не, него владати!

Сиромѣ Данишмендъ, онъ е већъ своју философию предъ себе прострео! — Далъ само пријателю Данишменде, па ћешъ видети, да твоја философија са владашъмъ рђаво ће се слагати! —

„Ја ћу продужи Данишмендъ своје мисли, сада, кадъ ми е власть у шакама, све мое силе напети, да правацъ мой уземъ изъ науке людскогъ права; та люди немогу се другиче управљати, а да слушаю, него само чрезъ увѣренъ, немогу се другиче руководити, него чрезъ истину, другимъ ничимъ немогу се къ привржености побудити, осимъ чрезъ своје собствено спасење. Ја ћу у томъ послу паметне законе начинити, па ће бити миръ; еръ кадъ види народъ да су мои закони ваљани, и да свакогъ у његовомъ праву бране, онъ ће заста морати се радовати, а ово радованъ бы ће и султану по вољи, и за његову државу пробитачно.“

„Оне люде, кои су, или по својмъ неваљалству, или у слѣдству оне горде и будаласте философије, која подъ тымъ извѣтомъ, да човечество чрезъ нову светлостъ просвети, своје теоретичне будалаштине дотерали до тогъ степена, до когъ само најдивљъ воображенъ најраскалашнии санича доспети може, па су чрезъ то обштемъ благу и миру државе на путу, ја ћу съ њиовыхъ места сбацити. Тако исто учинићу и са онима кои су, као што султанъ каже ленъи, и кои законе криво толковали буду. На њиова места поставићу ја оне, кои обште добро т. е. чисто изясненъ човечиѣгъ права, благе основоположае, братинство и братолюбје, свету равноправностъ, и невредимостъ грађана строго пазити и наблюдавати знаду.“

„Ја ћу, настави Данишмендъ далъ, вѣру и нравственностъ утврдити, а то ће султанъ мой господаръ и мислити, кадъ ми е заповѣдио, да дамје и пагоде поправимъ. — Кадъ ја честите и ваљане шеке и брамине, бонце и факире поставимъ, онда ће вѣра и нравственостъ цветати, онда ће и народъ дознати, да су ово два стуба своју склоностъ и обичай людскихъ, и да се само тако државна срећа постићи дае, и да ће бадава тежити свакиј за именовъ отечестволюбца, кои ова два јака стуба блаженства, ове подпоре човека и грађанина оборити тражи. Та, какво ество са безбѣдностъ иманя, чести и живота имаћеду, ако чувство вѣрозаконскихъ обвезателства непазе! А, тежко е вѣровати, да безъ вѣре нравственостъ и помислити се може. Оне брамине, муфтиѣ, факире, календере, или како иј годъ

зову, кои небуду овако мислили и чинили, ја ћу султану предати, да иј онъ доведе у релъ.“

„Ја знамъ, рекне онъ, да у целомъ свету нема државе разума — Vernunftstaat — Зато ћу представити султану, да његова „влада буде снажна,“ а то ће лако бити, еръ не демократична. Сви концы владе стичу се у едно клупче, а то е у султановой руды; онъ само да се увѣри, да овај основоположај важи за савъ моралный светъ, и да најманя сумня у истину тога, являя најочитију оскудицу на познаваню вечитихъ природе закона, па е свршенъ посао.“

„Онде, гди е чиста добродѣтель, и гди се она уважава, мора и воля, а мора и срце очистити се.“

„У овомъ добродѣтели царству поштуе се братинско согласје више, него све друго.“

„А истина држи се ту за најчвршћу подпору, еръ се зна, да она има у себи неразвалиму силу живота.“

„Ту нема мѣста ненаситима желя иманя, неописано подкупљиванъ, нечувено самолюбје и себичностъ, непреходимо злочестје, низка и подла пукостъ, гнусный, развраћеный характеръ, презрениа достойна развраћеностъ, безсовѣстностъ и непоузданостъ.“

„Ту ће се наћи и чиста грађанска добродѣтель — ту ће се знати да е њиъ подупирачъ светло грађанско чувство, а то ће рећи политичко обште чувство, или обштїи единый духъ — Gemeinfinn oder Gemeingeist — знае се такођеръ, да њине вештественне сложениа частице чине грађанскїи духъ и грађанску снагу, или непотресно постојанство у подпомаганю и браненю грађанскогъ добра и права. Чрезъ ово родиће се уверењъ, како свакиј членъ цѣлогъ државногъ тѣла, сваку болѣтицу, сваку потребу и сваку сладостъ макогъ подиногъ члена треба да осећа, и зато да се поапшти, да утиша, задовољи, и ужива оно, што у својмъ сочленовима нађе: оно да изстребљое, што е свима шкодљиво, а подпомаже само оно што е за све добро. Најбоља е држава она, гди свакиј поединый грађанинъ туђу увреду, као своју собствену осећа.“ —

„Овдѣ ће се гнушавати плетакѣ и подкупаваня; еръ гди е добродѣтель ондѣ нити ове мѣста имати, нити ако се и угнъизде дуго трајати могу; гди е преданостъ и споразумлењъ, онде снага неоскудѣва, ту е сила вѣре и увѣрениа, ту се може догодити, да ко и да се навести да заблуди, алъ зато опетъ наскоро прене, тргне се, и стресе се магновенногъ заблудѣня, а плодови овы поступака есу свагда светли, и јошть къ тому полезни.“

„Овдѣ су, мисляше далъ Данишмендъ, они лепи, тихи, и човечни нагони, кои срце наше людской несрећи отвараю, кои сваку туђу нужду својомъ чине, и кои туђа страдања онако осећаю, као и самъ страдаюћїи, кои у людскимъ грудима снажно буде — (wecken) — онај светый гласъ, кои нама заповеда, да сву своју снагу на утишанъ земальскихъ бѣда употребимо, и да у благородной борби са добродѣтель, и за людско благоданъ и собствену срећу и рођеный животъ нештедино.“

Овако е мислио Данишмендъ, новый Итимадулетъ Шаха-Гебала, султана неизмеримогъ царства источно-индїанскогъ. Сиромѣ Данишмендъ! С.

Умиранъ и смртъ.

Она су „мртва, изумрла тѣла“ обично се каже о тако званимъ органискимъ или оживотворенимъ створенима — къ коима не само люди, него и животниѣ и растѣниа принадлеже — чимъ се у њима материјална промена и съ овомъ животни появи угасе. Почемъ се и садъ органична тѣла или организми, дакле растѣниа, животниѣ и людїи, такође „одушевљенимъ“ називаю, то постои обичай при смрти овы рећи: „душа е одлетела.“ Али овде мисли се не само о невидимомъ и нематеријалномъ нечему, кои е доста изъ умирућегъ тѣла одхуяло, почемъ е за време живота као управитель животне дѣлательности гдигодъ у тѣлу живило, него съ тимъ само означено, да е ма каквимъ узрокомъ заедничко дѣйство тѣлесне матерїе, кое е животне дѣлательности производило, а съ тимъ и материјална промена окончана. У овомъ смислу обично се место речи „душа“ изражај „сила животна“ употребљавѣ. Многи, па наравно и учени, кои за и противъ материјализма пишу, доказую, премда сасвимъ неправо, да душа равно значењъ има съ „духомъ;“ о овоме овде говорити не место. Употребљавѣ лъ се душа у нашој мисли, то дакле и растѣниѣ има тако исто душу као животниа и човекъ, и умире растѣниѣ и постае мртво тѣло као животниа и човекъ.

Организамъ човечїи неумире (т. е. губи материјалну промену а съ овомъ и своју дѣлательностъ) у свима својимъ частима у едногъ и истогъ тренутку. Понекадъ е дѣлательностъ у мозгу (свесь, чувство, разумъ) готово угашена, докъ срдачна и прѣо-цигерична дѣлательностъ, као и дѣйство утробно јошть трае. Ово постепено и почастно умиранъ обично се изражаемъ „смртна борба (агонїе)“ означава и чрезто породивши се появи, кои часъ јошть животу, часъ већъ смрти принадлеже, зову се смртни появи. Као што садъ една или друга одъ најглавнии животни дѣлательностїи пре него остале престане, тако се у говору „смртъ одъ несвести, загушляя и капль“ узело. При смрти одъ несвести ослаби најпре срдачна дѣлательностъ, при загушляю прѣо цигерична а при капльи најпре мозакъ престане дѣлательнъ бити.

Животъ човечїи, кои се изкуствено неможе продужити, али се изкуствено прекратити може, допире по природи сходномъ течаю живото обично до седамдесете или осамдесете године, понекадъ и далъ и онда смртъ послѣдуе безъ предходеће болести, безъ особиты каковы узрока, тихо и полагаю, или брзо, примѣтно и са свесћу или непримѣтно у спаваню. Такова смртъ одъ остареле слабости природна е, нормална и не-обходимо-нуждна. — Свакиј родъ смрти, кои изъ другогъ каквогъ узрока а не изъ природи сходногъ окончаеня живота проистиче, неприроданъ е

(случаянъ, пре времена) и послѣдуе или збогъ болести (збогъ неправогъ престанка матеріалне промене), више или мањ брзо, или насилно, спољашнимъ механичнимъ или хемичнимъ утицаемъ. — Почемъ се садъ кодъ неприродне смрти появляе смртна више или мањ ясно показую, дуже или краће време траю, то се озаначаваю слѣдуюће струке смрти: проста изнурена смртъ, кодъ кое се смртни появи сасвимъ полагаю изъ већъ существенны болестны обстоятелства развѣно, тако да време његовогъ починяня може се точно опредѣлити, и онда се више или мањ постоянно едно за другимъ слѣдству до послѣднѣгъ угашена быћа подижу. При умираю подъ смртномъ борбомъ узимлю смртни появи еданъ ясно-примѣтны почетакъ и имаю еданъ више или мањ оштро ограниченный течай. Смртъ се лакшомъ или бржомъ називлѣ, као што смртни появи дуже или краће време траю. Кодъ напрасне смрти ограничаваю се ови появи само на неко сасвимъ кратко време (на неколико секунда до минута) или њиновъ почетакъ пада заедно са угасомъ животнимъ. Напрасна смртъ изненада се появлюе, та ако овой никаква болестъ и непреодоли.

Напрасна смртъ, кою невестъ човекъ неправи за каплю држи и коя налазећегъ се у лежаню, ходу, стояню, при лакоу или якоу покрету или занимаю, при еденю или при излазку на полѣ изненада нападне, произлази увекъ одъ едногъ и истогъ узрока (особито капля у мозгу), него долази тако исто одъ нагомилане крви кодъ црне цигерице и срца, као што бива патня у мозгу; а могу крвннй цевъ, болестъ у стомаку и утроби, као и оштро разболѣнъ крви такову смртъ проузроковати. Редко се то догађа, да лекаръ предъ отворенимъ тѣломъ каквогъ напрсно умрлогъ стои, а да у овоме узроку смрти неизнае.

Появи умирања или смртне борбе састое се у значама починюе или предходеће слабости нервичне и мишићне системе, обычно помешане са симптомомъ существоване болести. Обычно умира различни апарати у едномъ опредѣленомъ, прилично правилномъ реду едну за другимъ. Убитакъ мишићногъ напрезаня дае се одма јошгъ у почетку променомъ черте на лицу и дрѣћуимъ безснажнимъ покретомъ дознати. Бледо-жута лице постае дуго, опуштено, суво, упало око, укочено, безживотно и полузатворено, носъ заошидѣнъ, узанъ и са осталимъ странама, образи суви и намштени, уста полуотворена, устнице суве, брада дуга и заошидѣна. Говоръ постане слабъ и дрктаюћъ; тѣло клоне на постелю; дисанѣ в слабо, површно, дагано и трудно, напоследку малаксаво и роптаюће (т. е. смртно дупанѣ); гутанѣ постане немоћно и усудо пиће збогъ слабости словне цѣви пада са валяюимъ се шумомъ у стомак; куцанѣ срца постае све слабѣе и неразговорнѣе; живацъ съ почетка врло ускори, напоследку малакше и постане коначно-видно слабъ; често збогъ слабости мишића поганъ и мокраћа нехотите излази. Ладноћа и понекадъ ладный дѣлывый зной повлачи се съ ручны и ножны врѣва прстѣю протявно трупу;

видъ и слухъ изчезне; свестъ, дисанъ и крвннй течай сасвимъ престану и животь се угаси. — Гдѣкои са смрћу борѣи се биваю свестни скоро до послѣднѣгъ издисая, наравно понекадъ се у послѣднѣмъ тренутку живота дивзанѣ духовны дѣлательностѣи примѣтити може, мањ повратакъ пре маглomъ опасане свести и разума. — Често е смртна борба за умируе, као и за околостоеће, сасвимъ болно и мучително, особито при великомъ немиру и страшеню, као и при болномъ трпленю болесника

Тренутакъ, у кон смртъ зацело наступа, никада се точно опредѣлити неможе; тако исто мањ се дае казати, коя е существенна промена, на којој смртъ почива. Безъ сумнѣ ова напоследку зависи свагда одъ мозга и горнѣ части ртеяичне мождине (може бити само одъ продуженогъ мозга). — По свой прилици не появлюе се смртъ увекъ са видимимъ угасомъ живота, т. е. са престанкомъ свою животны поява. Еръ има случаева, гди се чини, да су послѣднѣ позадуго савршено престае; и текъ опетъ много каснѣ него обычно появи мртвила; наступе далѣ има случаева (о привидности смрти), гди почитаву неделю дугогъ траяня смрти животь се поврати, и буде или само за кратко врме или савршено оздрави.

Истор чие ситнице.

— Великий царъ Карлъ V. раздао е своевольно све круне свое брату и сину свое. Еднууць ноћу, пре кое е изъ Нидерланда у Шпанию дошао, разговарао се дуго са Райхсканцлеромъ Салдомъ о немачкимъ стварима. Кадъ се опросте, зазвони Карлъ, да Салда са свежомъ изпатити да, али случайно недође нико одма. „Видишли люде“ рекне Карлъ горко смешећи се, „како они знаду да я више господаръ нисамъ;“

ЕРАКЪ И ПЕТАКЪ.

Еракъ. Море, Петаче, какова знаня треба да има овай, кои са економомъ управла?

Петакъ. Кадъ ме питаешъ, да ти кажемъ, хронологична, астрономична, ботанична, физична, филологична, филозофична, агрикултурна, хидриотична, штетоводителна, мимична и пр. и пр.

Еракъ. У, Петаче! Шта ты то наброя; па гди се мора учити, да се то све зна?

Петакъ. У Кезмарку, Сарвашу, Шарошпатаку и Кечкемету.

Еракъ. Какви се то, Бога ти, Петаче, испити у Београду држе?

Петакъ. Учительски, Ераче.

Еракъ. Па ако учителя ти неположу добро испите, шта ће онда бити?

Петакъ. Вонъ съ њима!

Еракъ. То бы болѣ было, Петаче, одъ чиновника започети, па бы и за мене празднога места было, а може-бити, да бы и самогъ испытача каквогъ место упразнило се, и я бы таковыи после постати могао.

Анедота.

— Ветрогонясти путникъ еданъ сусретне у полю сеоску едну девојку, коя е више магараца предъ собомъ изъ паше кући терала. „Одкуда си лепа девојко?“ Запыта е онъ. „Таки ту изъ првогъ села, господару,“ одговори му она. „Ты безъ сумнѣ познаешъ кѣрсь сусѣда твога Н, на вере ти буди тако добра и однеси јој овай полюбацъ.“ Съ тимъ речма хтеде онъ младу селянку да загрли и полюби. „Остави се тога господару“ примѣти му она, „паметнѣ ће бити, полюби ты еднoгъ вога оѣнешъ одъ мои магараца, па како ће они зацело пре мене кодъ њѣне куће бити, и ню пре мене видити, немой се бринути, они ће свеердно препоруку брата свога изпунити.“

ДОМАЋЕ И СТРАНЕ НОВОСТИ.

Земунъ. Праздникъ св. Петке прославлю многи Земунци у оближномъ манастиру Фенеку, кои е манастирь у последнѣ време, одкадъ подъ наместничествомъ честнѣйшегъ господина Ђорѣа Ристића стои, сасвимъ лепо оправлѣнъ. И юче као на данъ споменутогъ праздника посетили су многи наши варошани Фенеку, гди се было и изъ околине доста света на ту славу скупило.

— Њг. ц. височ. надвойвода Максимилиянъ, кога е г. епископъ Шагуна посѣтио, благозволіо е подарити 600 ф. одъ свое, а 400 ф. одъ стране свое супруга, надвойводкинѣ Шарлоте, на грађенѣ православне саборне цркви у Сибиню.

— Темишварска комора за трговину и занате заключила е недавно, да се заведе непрекидна изложба производа. На тай коначъ позва ће се сви рудокопци, земљодѣлци и промишлѣници землѣ.

— Комисија, коя ешла изъ Цариграду у Бенгази у Триполи, да извиди неку прилѣпчиву болестъ, коя се тамо появила, вратила се у Цариградъ и донела е гласъ, да е та болестъ права кума — куга.

— Пре некога времена умрѣо е у Александри Т. Тулисъ, Гркъ изъ Мезова у Тесалии, и оставіо е атинскомъ универзитету 12,000 драхма, 10,000 драхма школама у Мезову, 40,000 гроша грчкимъ школама у Александри. Само сактакимъ жртвама може се што радити и само съ њихъ постала е Атина оно што е садъ — столица науке и вештине.

— У Коморану е 16. Юліа изгорело 34 кућа; сиграоѣа дѣца са пздирвцима крива су овој несрећи, коя е 30 фамилія просяцима направила.

— Учительска столица славенскогъ езика и књижевства на свеучилишту у Прусији, кою е до годиве 1849. запремао гласовитый Челаковскій, попућна е сада одъ пруске владе. Полякъ Дрѣ Шлебанскій наименованъ е професоромъ славенскогъ езика и књижевства. Као што знамо предае те предмете на свеучилишту Берлинскомъ Полякъ г. Цибульскій.

— Гласникъ далматинскій явля подъ 10. ов. м. изъ Задра: Ючеръ наоблачи се небо свудъ у наоколо, и почне даждити тихомъ кишицомъ одъ кое смо врло велику потребу имали, и ради поля и ради насъ самихъ, да намъ се лѣтний жаръ малко сноснѣимъ учини. Узъ кишу сѣвало е и пуцало тамо и онамо, кадъ одедашпуть една муња, чимъ плану, оногъ истогъ тренутка и састави, и страшно намъ уши своимъ силнимъ громомъ загдуу. Омахъ смо се осетили да е тай громъ морао негди у граду у буди какавъ предметъ ударити, и доста мало касно зазнадосмо да е онъ ударіо у стражню катарку или ямборъ, наодегегъ се у овдашней луци ц. кр. ратногъ пароброда Куртатоне, те примивши се едвога гвожђа раздвои се и сађе у долину офицерску собу и ту све ствари поремети, а затимъ продрѣ на едномъ мѣсту дрво и по великой срећи

божіој привати се дебелигъ синдира о комъ сидро виси и тако изађе напољ и утопи се у море. Омахъ исподъ себе налазило се е складнше барута, бомбахъ и гранатахъ, те да буде муња тамо продрѣа Богъ зна шта бы смо велике штете и неволѣ претрпили! Стражи, коя е на пароброду была, пролетила е пакъ муња омахъ поредъ десне ноге, и войникъ е тай осѣтио жестокий жаръ на прсту маломъ. Одозгоръ по пароброду свуда онај часъ се быше разсуо тако звани сумпорный свѣтъ, а воња громовника зракъ быше напунила. Велика дакле зла нѣ было; али чуємо да реченый паробродъ за више година неће моћи никакавъ дугачкий путь предузети; ерѣ е громъ све на њму наодегегъ се гвожђе магнетизирао, тако, да е игла магнетичка остала парализирана: па не само ова, коя се на њму затекла, него шта више и свака друга нова, будући да е магнетизирано гвожђе одсвуда привлачи и тако у немогућность доводи да исправно дотичну страну показуе. Киша намъ е пакъ трајала све до десетогъ сата ноћи, али бы намъ е јоштъ требало.

— Букурешкій митрополитъ Нифонъ прети а натемомъ свима онима, кои хоће да изъ влашкогъ езика истисну све славенске и грчке рѣчи. До душе и есу ревности Румунѣ навалили у послѣднѣ време, да свой езикъ сасвимъ поромане. Онако се и десило у едномъ селу, да су селяни молили бележника, да имъ протумачи румунски наредбу, кою е обштини прочитао у новомъ романскомъ езикѣ.

— У Берлину има еданъ рускій капетанъ већ одъ неколико мѣсеци, за кога говоре да е „зѣло“ богат. Садъ се само о њму говори. Онъ купуе по читавъ редъ кућа у Берлину, зида на њинова мѣста нове куће и јоштъ предаже планове, какавъ бы требао да е Берлинъ.

— 13. и 14. о. м. была е страшна бура на мору кодъ Хамбурга, многе су лађе претрпиле бродоломъ, и многи су се люди удавили.

— Пре неколико година нашли су у шуми близу вароши Офенбаха у Немачкој лежећој едено 14 годишнѣй девојче, кое нѣ знало говорити, макаръ да нѣ было ни немо, ни глуво. После великогъ труда и испитиваня, и кадъ е девојче већ было езикъ мало научило, дознала е властъ, да е ова сирота одкадъ памти у тайномъ некомъ затвору пребивала, гди, осимъ едне жене, коя јој е рану донесивала, но увекъ чутала, никогъ другогъ видити нѣ могла. Едне ноћи везали су јој очи и одвели ю у споменутому шуму, гди су ю нашли. Властъ е позивала благодѣтелне люде, да бы кои ову сироту подъ свое узео. Нашо се еданъ честитъ учитель, кои е то и учинио, и несрѣтно створенѣ уживало е мирне дане кодъ учительѣве породице; али име њио, или фамилію нѣ се могло никако дознати, и стваръ остала е неододривена тайна. Садъ намъ

являю новине, да се та девојка ударедъ изгубила; нико незна што се съ њоме догодило. Тиме е постала стваръ јоштъ тайнија.

— У последнѣ 10 година одправляла е Лондонска пошта 32 милиона писама више, него сва саюзна Америка.

— Елиза Евейляръ, кѣи французскогъ консула погинушегъ у Цеди, приспѣла е у Марсель. Ова јоначка девојка, коя е своіомъ рукомъ еднотурчина убила, едва е и 20 година стара, високогъ возраста, и да јој нѣ сабля еднотурчиника лице ранила и велику белегу проузроковала, была бы врло лепа.

— Султанъ е байрамъ самъ главомъ започео. Дивизионный Генерель Измаель Паша одпутовао е у Цеду. Паробродъ „Пуршустъ“ отишао е са стрелвомъ за босанску войску и Лесепсъ овамо е приспѣо. Султанъ е получио баерскій редъ св. Хуберта, явля се изъ Цариграда.

— Кралицу Викторію, коя ће у среду по подие за Шербургъ поћи прати ће осимъ яхта само две линейне лађе „Рояль Албертъ“ и „Ренаунъ.“ Изъ Бомбая 3. являю, да е Махарадша, Сциндія опетъ намештенъ. Бегунце тераю свуда. Генераль Губернаторъ обзнаніо е обште опростенѣ, одъ когъ су само крвници изключени. Удъ е быо миранъ.

— Американскимъ гнюрачима изпаде за рукомъ, да едну одъ оны военнѣ лађе, кое на дну пристаништа Севастопольскогъ леже, изваде. Они се надаю да до есени све потоплѣне у ономъ пристаништу лађе изваде.

— Професора Миклошича „Србскій дипломатаръ“ донечатава се у Бечу; быће га до 36 табака у Сви. Ученици њгови издаваю њгову слику, коя ће на скоро бити готова.

— Одъ 1. Юліа излази у Москви новъ еланъ мѣсечный часонисъ за трговину и промишлѣность „Индустриальный Вѣстникъ.“ Учредникъ рускій писатель Теодоръ Василѣвичъ Чичовъ. На услугу стоа ће му велика финансиална средства. За насъ ће бити такође то дѣло знаменито, што освѣтити оцрегъ Русіе са Аустріомъ, о чему довольногъ знания неимамо.

— У граду Колошвару у Ерделю падала е некий данъ некиша него риба са кишомъ. Быше наиме одуя риба изъ Сашоша са водомъ завитлала и са кишомъ спустила у градъ. Рибнице су быде одъ 3 до 4 палца дугачке; па вели дописникъ да люди яко жале што нису падали сомови или баремъ шарани и то печени.

СТАИѢ ВОДЕ.

На Дулаву	6 ст. 2 п.
На Сави	нарастло 1 „ 6 „
На Тиси (Кодъ Титела 21. Юліа)	изподъ 0 1 „ 6 „